

Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників, які знаходяться у складних життєвих обставинах (дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківської опіки) // Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 9. / За ред. Л. П. Журавльової, В. О. Климчука, Ю. Ю. Дем'янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. – С. 56-58.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ (ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ)

Дар`я Коробко

студентка 6 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **Г.В. Пирог**

Відповідно до сучасного законодавства в сфері соціального захисту, діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування, відносяться до категорії дітей, які знаходяться у складних життєвих обставинах (СЖО) [5]. Більшість цих дітей проживає поза родиною, в умовах соціальних закладів, зокрема інтернатах, дитячих будинках, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, що значно впливає на процес розвитку особистості.

Професійне самовизначення в ранньому юнацькому віці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, набуває особливої актуальності, оскільки супроводжується рядом певних психологічних проблем, які мають майбутні випускники інтернатних установ.

Для кращого усвідомлення юнаками СЖО рівня відповідності своїх професійних і особистісних якостей вимогам майбутньої трудової діяльності важливо глибше дослідити та уточнити особливості професійного самовизначення старшокласників інтернатних установ, такі як мотивація вибору професії старшокласниками СЖО, готовність до професійної діяльності, професійна спрямованість.

Ми передбачаємо, що професійне самовизначення старшокласників СЖО, в порівнянні зі старшокласниками загальноосвітніх шкіл, характеризується певними психологічними відмінностями: недостатньо усвідомленим рівнем готовності до

обрання майбутньої професії; несформованістю професійних планів та перспективи; більш низьким рівнем мотивації до вибору професії; орієнтацією на виконавчий, а не на творчий характер праці.

На процес професійного самовизначення юнаків з інтернатних установ впливають певні фактори, зокрема, пережитий ранній травматичний досвід, пов'язаний з втратою батьків, розлукою з близькими та переведенням до дитячого будинку, і який позначається на їхньому психологічному стані.

В умовах зростання в дитячому будинку у дітей можуть відзначатися емоційна нестійкість і суперечливість; підвищена збудливість афектів; сильна гострота симпатій і антипатій до людей;

-56-

імпульсивність вчинків; гнів; лякливність і надмірні страхи (фобії); песимізм і безпричинна веселість; байдужість [4, с. 174].

На основі аналізу ситуації розвитку дитини в умовах інтернатного закладу можна виділити дві основні групи факторів, що впливають на здатності до формування самовизначення: 1) обумовлені відсутністю материнської турботи, які можуть викликати порушення загального розвитку дитини; 2) пов'язані з організацією життєдіяльності дітей в умовах дитячих будинків та шкіл-інтернатів [1, с. 11].

Особливі умови розвитку та життєдіяльності в інтернатному закладі, до яких відносяться: закритий тип установи, де перебувають діти-сироти та діти, позбавлені батьківської опіки, одноманітність та режимність життєдіяльності в школі-інтернаті, відсутність індивідуального практичного досвіду вихованців. Ці умови проявляються в особливостях учбового процесу та в бідності соціальних контактів, і впливають на процес професійного самовизначення юнаків СЖО.

В свою чергу, ці фактори впливають на соціально-психологічний розвиток старшокласників, які знаходяться у складних життєвих обставинах, та звужують світогляд вихованців і роблять інтернатний заклад центром життєдіяльності юнаків СЖО. Умови розвитку, навчання та життєдіяльності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, впливають на формування у них низької самооцінки та неадекватної оцінки власних здібностей; виникнення проблем із соціальною адаптацією; зниження рівня розвитку пізнавальної потреби.

У юнаків з інтернатних установ спостерігається спотворення структури самосвідомості, що проявляється в складнощях адекватної самооцінки – в негативному ставленні до власної особистості, співвіднесення себе справжнього з собою в минулому і

майбутньому, спотворення очікувань і розмитість уявлень про майбутні рольові функції [2, с. 11].

Особливості соціально-психологічного розвитку старшокласників СЖО впливають на процес їх професійного самовизначення, який проявляється у нечітких уявленнях про подальшу перспективу, неготовності до самостійного, свідомого та відповідального вибору майбутньої професії, орієнтації на виконавчий характер праці, переважання мотивів найближчого майбутнього, несформованості професійного плану. Старшокласники, які знаходяться у складних життєвих обставинах, не мають чітких уявлень про професійну перспективу, і обирають професії, які їм більш доступні. Потреби, бажання, наміри дітей-сиріт

-57-

та дітей, позбавлених батьківської опіки, орієнтовані на сьогоднішнє та найближче майбутнє.

В цілому, вихованці дитячих будинків відчують в життєвому і професійному самовизначенні значні труднощі, пов'язані з відсутністю досвіду вирішення життєвих проблем, які інші діти отримують в родині, спостерігаючи за тим, як поведуться у подібних ситуаціях їх батьки або оточуючі.

Отже, внаслідок великої кількості факторів, що ускладнюють професійне самовизначення старшокласників, які опинилися в складних життєвих обставинах, для уникнення невдалого професійного вибору ними, необхідно особливо уважно ставитися до профорієнтаційної роботи з цією категорією учнів. Результати дослідження можуть бути використані психологами шкіл та шкіл-інтернатів, соціальними педагогами, вихователями, вчителями для створення ефективних програм профорієнтаційної роботи, просвітницької діяльності та при проведенні профорієнтаційної роботи зі старшокласниками інтернатних установ.

Список використаних джерел

1. Байбородова Л.В., Серебренников Л.Н., Чернявская А.П. Профориентация и самоопределение детей-сирот : учеб.-метод. пособие / под. ред. Л.В. Байбородовой, М.И. Рожкова. – 2-е изд., перераб. и доп. –Калининград : Изд-во РГУ им. И. Канта, 2010. – 240 с.
2. Гордиевская Е. О., Старобина Е. М. Профессиональный выбор в процессе профессионального самоопределения детей-сирот : методические материалы для специалистов детских учреждений для детей-сирот. — Калининград : изд-во РГУ им. И. Канта, 2009. — 96 с.

3. Пирог Г.В., Коробко Д.С. Теоретичний аналіз особливостей професійного самовизначення старшокласників, які знаходяться у складних життєвих обставинах / Г.В. Пирог, Д.С. Коробко // Прикладні аспекти психології особистісного зростання. Збірник наукових праць студентів та викладачів. Випуск 2 / За ред. Л.П. Журавльової, Н.Ф. Портницької, Ю.Ю. Дем`янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2017. – С. 21-25.

4. Шипицына Л.М. Психология детей-сирот : учебное пособие. -СПб. : изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. - 628 с.

5. Закон України. Про порядок ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. [Електронний ресурс] / Закон від 20.01.2014 р. № 27. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052342.html.